

EDITORIAL

*En veritat no ha passat res, no s'ha ensorrat res,
no es nota sinó una mica de vent sobre la muntanya solitària.*

ALBERT OLIVERES I FOLCH

Joan Casimiro Bernades, un dia d'estiu de 2016, guiava una visita a Lavaix i obria així, magistralment, un seguit de jornades de les quals la darre-
ra, celebrada el setembre de 2020, va propiciar el recull d'articles que ací presentem. És el resultat d'una suma d'esforços que el mateix Casimiro va ajudar a construir a través del CERIB, i una mostra del ventall temàtic que va ajudar a traçar: ens remarcava la importància de la història de Lavaix i dels Erill, d'una banda, i d'una altra la necessitat de revisar la història de la indústria hidroelèctrica o de l'explotació minera.

En el moment que escrivim aquest prefaci, fa tot just unes hores que Joan Casimiro ens ha deixat, massa jove i en massa poc temps. Esperem poder fer nostra ni que sigui una part de la seua manera de fer i de ser, la bondat, l'honestedat, el rigor, el sentit de l'humor i el respecte. Joan Casimiro era un home de camins: ens en va obrir uns quants per al coneixement, i també físicament en va seguir molts, i va ajudar a recuperar-ne alguns de l'oblit.

I doncs, va d'acord amb el seu esperit un *Ripacurtia* que parli del paisatge ribagorçà. També perquè l'àmbit d'aquesta publicació es construeix, entre altres elements, sobre l'orografia que dibuixa una conca. I també perquè disciplinàriament el concepte de paisatge s'ha anat tornant més i més polièdric; avui ens serveix per a aplegar diverses capes que passen per la geografia física i humana, la geologia, la biologia i l'ecologia, la geolingüística, la sociolingüística (amb el concepte, ja ben conegut, de paisatge lingüístic) o l'onomàstica, i de manera genèrica l'antropologia i altres disciplines on hi ha una interacció entre el medi i l'element humà. El terme ens permet realitzar, sota un mateix paraigua conceptual, l'aplec de factors diversos que expliquen la incidència mútua, en cada moment històric, entre nosaltres i el nostre entorn.

El paisatge, com es defineix en l'article de Ferran Pons Raga, és un palimpsest format per una superposició de capes, entre elles les que remetent a diferents moments de l'acció humana sobre el medi. Si tenim capacitat de llegir-les adequadament, el paisatge té molt per ensenyar-nos, i nosaltres mateixos tenim una responsabilitat en aquest procés interpretatiu.

La idea estètica de paisatge, com a conjunt harmònic on predominen els elements naturals, és una de les visions possibles que han determinat, per una banda, la construcció d'una convenció social, i per una altra la legitimitat de determinades estratègies de gestió. Aquest és el context que ens dibuixa l'article de Judit Gil Farrero, que fa visible la connexió directa entre les nostres convencions, que en cada moment històric atorguen valor a uns elements en detriment d'altres, i la relació que mantenim amb el medi.

Havíem de parlar també dels boscos, que tots sols apleguen un conjunt enorme de percepcions i vivències, des de la consciència ambiental (la realitat dels incendis forestals aplega al seu entorn tot un debat social) fins als atavismes culturals que ens porten als períodes més reculats de la història humana. En el nostre cas, els boscos són un element central, tant si parlem del paisatge com a entorn natural com si ens el mirem des del punt de vista de l'impacte humà. El text de Lluís Florit Molina insereix els boscos en el conjunt d'unitats paisatgístiques que estableix l'Observatori del Paisatge, i en concret les que són rellevants al nostre cas. És una manera de posar-nos al dia, de situar-nos en el mapa. Però anem més enllà i intentem fer una projecció cap al futur: l'article d'Anna Ivars Cabrera és una contribució de gran interès en aquest sentit; ens permet respondre alguns interrogants sobre la vitalitat dels nostres boscos, incloent-hi especialment les repoblacions de pi roig de fa més de mig segle, i imaginar-nos-els d'ací a diverses dècades.

L'estudi del llenguatge també ha adoptat el concepte de paisatge com a eina d'anàlisi; i és que, de fet, el paisatge té a veure amb el lloc tant com amb l'espai. Els llocs impliquen noms que, en ser evocats, despleguen una ordenació del discurs. És el terreny d'allò que, de fa temps, coneixem com a etnolingüística o antropologia lingüística. L'article de Ramon Sistac i Vicén il·lustra, d'una manera tan incisiva com inspiradora, les bases d'aquesta visió interdisciplinària. En un enfocament molt més estrictament lingüístic, l'article de Jordi Suïls Subirà aporta uns apunts per al repertori lèxic relatiu a la visió pastoral, i tradicional, del medi pirinenc.

L'article d'Òscar Alemán Milán expressa a la perfecció l'esperit que va donar lloc al curs sobre paisatge ribagorçà, que com hem dit es va dur a terme el setembre de 2020. L'experiència va ser fins i tot millor del que ens havíem imaginat. La preparació dels itineraris, minuciosament traçada pel mateix Òscar Alemán, va servir per posar sobre la taula tot un seguit de potencialitats interpretatives. No només algunes d'aquestes es van manifestar durant el curs, sinó que també en van aparèixer de noves. El paisatge potencia aquesta lectura integrada; l'article ho apunta i, lluny d'esgotar aquesta visió complexa, anuncia un horitzó molt productiu.

Els dos itineraris, a la vall de Barravés i a la vall d'Adons, són la millor il·lustració del que diem. En fer balanç de les millors estones d'aquelles excursions, quasi sempre hi és present Joan Casimiro Bernades, quan ens tenia embadalits pel simple fet de compartir el que sabia, o senzillament gaudint amb nosaltres en la contemplació. Ara sabem que ens acompanyarà sempre.